



# UNITÁRIUS ÉRTESÍTŐ

ALAPITOTTA: JÓZAN MIKLÓS

## Válaszúton.

*ALAPIGE: „Elhagyván pedig Misiát, menének Troás tartományába. És éjszaka valami látás jelenék meg Pálnak: Egy Macedóniabeli férfiú áll meg ő előtte s neki könyörögvén ezt mondja vala: Jere által Macedóniába, és légy segítségül nekünk”.  
Ap. Csel. XVI. 8—9.*

Istennek Hívei! Kedves Hallgatóim! — A régiek azt mondogatták, hogy a mi sorsunk megvan írva a csillagokban. Ehhez képest, kivált nagyobb vállalkozás idején, tanácsot szoktak kérni a tudósoktól, akik be voltak avatva a ragyogó égbolt titkaiba. Madách „Ember Tragédiájában” érinti ezt a Kepler-féle jelenet; ám a tudós maga saját maga előtt resteli, hogy mélységes tudását ilyen felszínes dolgokra kell pazarolnia.

Bármint legyen is, a hívő lélek néha külső jelekben is isteni ujjmutatást lát s meg van róla győződve, hogy neki nem kell sokat tanácskoznia testtel és vérrel, hanem engedelmeskednie kell a hívásnak, amely számára az élet válaszútján új munkakört jelöl ki.

Ez történik Pál apostollal is a felolvasott szent igékben, amikor második térítő útjában maga mellé veszi Timotheust, akinek a neve is istenfélőt jelent. Érdekes megfigyelnünk, mint haladnak mindig tervszerűen Kisázsia egyik tartományából a másikba. Egyik városból a másikba. S még érdekesebb, hogy egy-egy helyen maga az isteni lélek utasítja őket, hogy oda ne menjenek; de mihelyt a hajdani Trója közelébe érnek, „látás” — „álomlátás” alakjában veszi a parancsot, hogy Istennek igéjét most már a görög félszigeten is hirdesse s ezáltal az evangélium örvendetes üzenetét azokkal is közölje, akik annak befogadására szívök szerint elő vannak készülve. A macedóniai férfiú személyében Európa lelke szólal meg, kérve és várva segítséget, amelyet az apostol meg nem tagadhat. A tenger nem akadály; a távolságot legyőzi a szolgálatkészség. A bizonytalan jövő nem aggat, mert meg van és segítőtársai is meg vannak győződve, hogy „az Úr hívja őket”, hogy azoknak is prédikálnák az evangéliumot.

Platon és Aristoteles minden bölcsesége nem volt elég arra, hogy az ókor nemzedékét megnyugtassa a lét és nemlét nagy problémái felől. Az apostolnak mélységes alázattól áthatott benső meggyőződésére volt szükség, hogy őket a lelki élet titokzatos útjain Krisztus által Istenhez vezérelje s a keresztség külső jelével is elkötelezze a testvériség jegyében a felebaráti szeretet önzetlen gyakorlására.

Igy keletkeztek egymás után azok a gyülekezetek, amelyeknek rendtartása és mindennapi élete megvan örökítve az Apostolok Cseleketeiben és azokban az örökbecsű levelekben, amelyek az Újszövetségben egybe vannak gyűjtve. A Korinthusiaknak ugyancsak megvan minden okuk arra, hogy dicsekedjenek vele, miután hozzájuk intézte a szeretetnek örökbecsű himnuszát, amely egyben profécia és hitvallás, törvény és magyarázat, és a titkok titkának olyan megfejtése, amely előtt a legnagyobb tudós is alázattal hajlik meg.

Ezt tesszük mindannyian a modern gyülekezetekben is, mert belátjuk, hogy a hit és a cselekedet, a remény és a bizalom, a szeretet és az áldozat az isteni Gondviselés oltalma alatt mindig együtt járnak, kiegészítik egymást s támogatnak minket a kölcsönös megértésben, amelyre Krisztus egyházának sohase volt nagyobb szüksége, mint éppen ma. Korunk problémái, a szociális kérdések



kopogtatnak ajtóinkon s mi nem zárkozhatunk el azoknak taglalása elől, belátva, hogy azoknak gyakorlati irányban leendő levezetése az egyedül helyes megoldás, amely fent és lent megnyugvást kelt s eloszlatja a még oly tulzó aggodalmakat is, amikkel itt-ott még mindig találkozunk. A látomásban szereplő ember, a saját testvérünk, az élő lelkiismeretnek szózatosa képviselője, megszólal az élet válaszfútján a saját kebelünkben s nógat, könyörög, kér, követel, parancsol: „**J e r á t m i h o z z á n k é s l é g y s e g í t s é g ű l n e k ű n k !**” És mi hiába szabadkozunk, hiába mondanók üres mentegetődzés gyanánt, hogy nem érünk rá; éppen most egyéb gondokkal vagyunk elfoglalva; a csontjainkba rekesztett tűz nem enged pihenni, vállalunk kell a sorsot Isten kezéből mintegy, ha ezen fordul meg egy nagy család jóléte, egy közösség java és előmente és az áldott békesség megdicsőülése a múlt emlékei, a jelen küzdelmei és a bizonytalan jövő ígéretei között.

Ami a múltat illeti, azzal ennek a tisztas gyülekezetnek tagjai többé-kevésbé tisztában vannak, hiszen négyszázéves történetünknek valamivel több, mint egytizedrészét töltöttük el együtt — Isten kegyelméből — csendes munkálkodásban, napi robotban és eszményi emelkedettségben, bűneink súlya miatt lelki töredelemben, — a menekülés gyötrelmei között testvéri összetartásban, a hazátlanság keserű kenyerét könnyek között — de mindig együtt — fogyasztva, hittal imádkozva, becsülettel szolgálva, hogy testiekben és lelkiekben egyaránt segítségére lehessünk egyik a másnak, még pedig személyválogatás nélkül. Nyitott könyv gyanánt áll mindnyájunk előtt a tanulság, hogy az élet válaszfútján megállva, továbbra is apostoli lélekkel csak azt az irányt kövessék további életpályámon is, amelyet eddig követtem. Kérem a jó Istent, hogy ha 7 templom helyett 77 templomom leend, mindenikben egyformán buzgón tudjak imádkozni, hogy visszaimádkozhassam azokat is, amik még odaát maradtak. Imáimban eddig sem csalatkoztam, házi oltáromat a hazafiság megszentelt virágaival éveken át nem hiába díszítettem. Az Úr mindezideig megsegített. Meghozta Rákóczi libertását, meg a Kárpátokat, meg kincses Kolozsvárt, s meg a szabadkai magyar kenyeret, amely legszebb ékessége az Urasztalának. Ezért imádkozni, ezért dolgozni, ezért tűrni és szenvedni, s távol harcmezőkön oroszán bátorsággal viaskodni: szent kötelesség. S ki amint igyekszik az önként vállalt szent kötelességnek eleget tenni, ahhoz mérten várhatja Isten után az áldást jó tetteiért a jutalmat, szívében a törhetetlen bizodalmat az emberiség szebb és jobb jövője iránt.

Mi csak egy parányi sziget vagyunk a népek tengerében; de azért békében és háborúban egyaránt számot teszünk, kivált, mióta a Trianoni lesujtottságból ismét magunkhoz térve, azokká lehetünk, amiké az örökkévaló Isten változhatatlan kegyelme teremtett bennünket, — az ezeréves magyar Haza polgárait. Ezt a gondviselészerű sze-

repet — Kelet és Nyugat határán — nekünk továbbra is vállalunk kell, mert Isten kezéből vetjük azt s amíg Szent István koronája ég és föld felett legdrágább kincsünk marad, más sorsot nem is vállalhatunk, mint amit az Örök Magyar jelent.

Mi csak parányi csoport vagyunk az egyetemes keresztény anyaszentegyház kötelékében, amelyhez minden kicsinységünk mellett is szívvel-lélekkel ragaszkodunk. S bár az általános emberbaráti szeretetnek is hivei vagyunk, azért nem fedkezhetünk meg sohasem a „mi hitünknek cselédeiről”, akiknek a gondját az Úr kiváltképpen reánk bízta. Jól tudja mindenki, hogy Erdély általunk, a mi történelmünk folyamán lett a vallásszabadság classicus földje, s bár a martíromság áldozatos sorsát már első püspökünk el nem kerülheté, ez örök dicsősége marad Öneki és az unitárius egyháznak is; s talán nincs messze az idő, amikor az utókor Óróla is megemlékezik s vagy műveit adja ki magyar fordításban, vagy a híres kerek köre ércszobrot állít, hogy újból beszámolhasson Kolozsvár népének szent missziójáról, nagy küldetéséről. Emléke előtt, mint méltatlan utódja, kegyelettel állok meg e pillanatban is, s kérlek Titeket, kedves Testvéreim, hogy a tovatűnő idővel csak annál inkább ragaszkodjatok a hit- és lelkiismereti szabadság halhatatlan eszméjéhez s annak diadaláért legyetek készen minden áldozatra.

Legyetek hithű unitáriusok és jó hazafiak! S mutassátok meg, hogy Ti nemcsak a születés jogán vagytok tagjai unitárius egyházunknak, hanem benne lelkileg újjászülettetek s ehhez képest kívántok teljesíteni minden szent tartozást, amelylyel Istennek, a közös mennyei édes Atyának, az Ő földi gyermekeinek, Önmagatoknak és egyik a másiknak tartoztok. Ebben a szellemben óhajtok magam is közremunkálni az előttem megnyílt szélesebb munkamezőn, nem tetszelegve a magas közjogi méltóságban, hanem szívesen vállalva a pap-, mester- és harangozó szerepét is. De legfőként, mint egyszerű hívő óhajtok betérni az ősi akolba, leveleközve minden külső dísz és világi pompát, hogy magam lehessen az én Mesteremmel, akitől imádkozni tanultam s aki velem együtt most is imádkozik, hogy vállalt igája az én számomra is gyönyörűsége és az én terhem is könnyű legyen.

Mindez azt jelenti, hogyha nálunk is szokás volna ilyen alkalommal jelszót választani, én is csak azt választhatnám, amit más vezérszellemeink már magukévá tettek t. i. Pax — Béke... Béke! de nem minden áron; mert meggyőződésem szerint a Békéért is harcolni kell. Vagy hát mit is jelent körülöttünk ez a végtelenbe nyúló harc és háború? Nemde ebből a véres vajudásból akar megszületni az az európai béke, amelynek alapjai az elkövetkezendő évtizedekben is meg ne rendüljenek; mert az megint csak egy újabb világégést jelentene. A most születő békének állandónak kell lennie, hogy időközben minden ország kiheverhesse a nagy erőpróbát s a kataklizma borzalmaiból magához térve, összes anyagi, szellem-erkölcsi és kulturális javait



a nagy Egész boldogítására és tehermentesítésére fordíthassa.

Nekünk a nagy háborúban is kulturmunkát kell végeznünk. Az iskolákat maholnap meg kell nyitnunk, a reánk bizott magyar ifjúságot szeretőféltő gonddal kell ápolnunk, hogy testi-lelki gyarapodásukkal arányban álljon az a szaktudás is, amelyre a való életben elengedhetetlen szükségük leend. Minta-ifjakat kell kibocsátanunk évről-évre az iskola padjaiból, olyanokat, akik az élet iskolájában is beválnak s dicsőséget hoznak az Alma Materre, ahonnan kikerültek.

Mindehhez pedig türelemre, kitartásra, áldozathozatalra s főként egyetértésre és kölesönös bizalomra van szükség, úgy unitárius egyházunk, mint édes magyar Hazánk életében.

Én meghallottam a hívó szót: „Jere át hozzánk, Macedóniába, légy segítségül nekünk!” Meghallottam és át is megyek; mert a marosvásárhelyi zsinati főtanács megtisztelő bizalma elől kitérnem nem lehetett. És nem is lehet.

Kolozsvári templomunkban — ha Isten is velem lesz — f. hó 20-án, Szent István napját megtisztelő országos nemzeti ünnepen fogok Hiveink előtt először prédikálni, mint megválasztott püspök. Ott is a maihoz hasonló szellemben kívánok megnyilatkozni, mint aki igazán segítségére óhajtok lenni sok vihart látott egyházunknak. Nálam

a köz — minden; az egyéni érdek teljesen háttérbe szorul. Ha nem így volna, talán nem is vállalkozom a nagy feladatra, amelyet Isten áldott segédelmével s a Hivek osztatlan bizalmától körülvéve óhajtok rendről-rendre megvalósítani. Csodát ne várjon senki; mert én is csak gyarló ember vagyok. De ami tőlem telik, — azt szívesen hozom áldozatul a közös oltárra s teszem ezt abban a szent reményben, hogy kicsinyek és nagyok, középosztálybeli hiveink és ősi székely népünk, minden szegénységünk mellett is, kiki szívesen meghozza a maga áldozatát, mert a segítség csak úgy ér valamit, ha nem kényszerűségből, nem is magamutogatásból, hanem az ügy érdekében önként adjuk, mint a bibliai özvegyasszony a maga 2 fillérét. Jézus dicséretére csak az ilyen áldozat tarthat számot. Már pedig nem lehet közömbös, hogy mit szól maga a Mester.

A Mester maga magát adta, önként adva oda áldozatul az egész világért. Kövessük példáját. Imádkozzuk imádságát. Hirdessük igéit. Utánozzuk cselekedeteit. Terítsük meg az Ő asztalát szegénynek-gazdagnak. S e földi világnak bujdosóit fogadjuk be hajlékunkba, szívünk közepébe... S az Isten megsegít...

Amen.

(Augusztus 3-án rádiós istentiszteleten mondotta el Józán Miklós püspök.)

## Gelei József.

„Hova méssz Mózsi?” — kérdezte egyszer az egyik székely a másiktól, aki sebesen aprított felfelé az úton. „Honnan tudod, hogy megyek, hátha jövök” — volt az elmés felelet. Gelei József főgondnokunkról tudjuk, hogy honnan jött, azt is, hogy hova megy. Egy árkos székely házból jött s útban van, sőt már meg is érkezett azoknak a kiváló székely embereknek a történelmi csarnokába, akik fajtánk értékei, büszkeségei. Az örökség, amit magával hozott az istenadta tehetsége mellett, csak az, amit az egyszerű székely házak fiaiknak adhatnak: szorgalom és becsület. Székely embernek általában nemigen adatik más örökség. De nem is kell, mert ez elég, ez minden. Szorgalom és becsület, ha az Isten még tehetséget is adott hozzá — mint ahogy azt Gelei Józsefnek bő mértékkel adá — elégségek ahhoz, hogy az embert az élet magaslatai felé vigyék.

Gelei József úgy emelkedik az élet magaslatai felé, hogy tanításával és példájával egy nemzetnek mutatja meg az irányt, hogy merre haladjon. Háromszék vármegye szülöttje, azé a vármegyéé, amely aránylag a legtöbb európai hírű tudóst adta a nemzetnek. Volt idő, mikor a Magyar Tudományos Akadémia tagjainak fele székely, egyharmada pedig háromszéki származású volt. Tudományos munkás-

ságát nemcsak a Magyar Tudományos Akadémia jutalmazta, a külföldet is meglepte vele s neve világviszonylatban is az elsők között van feljegyezve.

Gelei József *tudós ember*. Tudományos kutatásainak eredményét, anélkül, hogy a tudomány öncélúságának a törvénye ellen vétenne, nemzeti célok szolgálatába állítja. Példa rá legújabb műve is: „Merre haladjunk?” Szociológusoknak, közgazdászoknak, paedagogusoknak és politikusoknak egyaránt ajánlhatjuk hasznos kézikönyvül Gyermekoromban Széelykeresztúron volt egy ember, aki állandóan azzal dicsekedett, hogy látta és hallotta egyszer Kossuth Lajost. Ez volt az ő élete legnagyobb élménye. Gelei József tanítványainak bizonyára az lesz majd életük egyik nagy áldása, hogy az egyetemen őt hallgathatták s az ő irányítása mellett tekinthettek bele az élettan rejtett világába. Én csak egy néhány népszerű előadását hallhattam, — de sohasem fogom elfelejteni.

Gelei József *hívó ember*. Lelkének alapvonása a jobb jövőt látó optimizmus, melyet a tudományos meggyőződés mellett erős vallásos hit támaszt alá. Lelkivilága klasszikus példa arra, hogy a hit és a tudás nem ellenlábások, hanem kölesönösen egymást táplálják és erősítik. Budapesten egyszer a Dávid Fe-



rene Egyletben az Úr asztala mellől beszélt az élettan rejtett törvényéről úgy, hogy hatása alatt Istenbe vetett hitünk nyert csodálatos megerősítést. Egy másik előadásával a hódmezővásárhelyi templomban az örökéletbe vetett hitünket erősítette meg.

Gelei József *székely* ember. Alig ismerek embert, akiben a székely jellem ősi szép vonásai olyan harmonikusan érvényesülnének, mint benne. A köznéppel való lelki kapcsolata magasra emelkedettségében se szakadt meg. Büszke rá, hogy kérgestenyérű, harisnyás székely ember gyermeke. S a székely humor, mely egy odalett tündérvilág emlékeit idézgeti, számára nemcsak szórakozás, hanem áldott életbölcesség. Szegeden is a kolozsvári egyetem professzora maradt. S mérgespusztai kis tanuján, ha a napi munkában elfáradt, nyári estéken azt a csillagot kereste, amelyik Kolozsvár felett ragyogott. Legderűsebb napjain is ott volt lelkén egy felhő, a rodostói bánat. Az ország első egyeteme hívta katedrájára. Megköszönte s mindenki nagy elesodálkozására nem fogadta el. Kolozsvári tradíciókat ápolgatva tovább, Szegeden akarta bevárni a hazatérés nagy napját, melyben egy proféta hitével hitt rendületlenül.

Gelei József *szereény* ember. Példájából látjuk az igazságot, hogy az egyszerűség a leg-

szebb és a legmagasabb életforma szerénységével jár, hogy soha, sehol se akarja magát észrevéttetni és mégis mindig, mindenütt észreveszik, mert mindig, mindenütt szükség van reá. Jellemrajzát az unitárius erkölestán kézikönyvébe ábrázolóképeknek lehetne betenni ahhoz a fejezethez, mely egyszerűségről, fajszeretetről és becsületről szól. Az unitarizmus az ő esetében nemcsak veleszületettség, egy adottság csupán, hanem lelki minőség, életstílus.

Gelei József *professzor* a szó igazi értelmében. A *professor* szó a *profiteor* igéből származik és ez kettőt jelent: megvallást és nyereséget. Gelei József az egyetemi katedrán, az Akadémia termében, az egyháztanácsban és a baráti beszélgetések során is, akár beszél, akár cikket vagy könyvet ír, életeszmenyeit vallja meg és ez áldás a magyar hazának, az egyháznak és az egész emberiségnek.

Gelei professzor *tudós* ember, *hívó* ember, *székely* ember, *szereény* ember — *egész* ember. A főgondnoki székben méltó utódja ő is azoknak, akiknek nevéhez az anyaszentegyház felvirágzása fűződik.

Akik nem ismerik őt még eléggé, igyekezzenek megismerni. Minél jobban megismerjük, annál jobban megszeretjük s minél jobban szeretjük, annál jobban ismerjük.

Dr. Csiki Gábor.

## Emlékezés Brassai Sámuelről.

A „Brassai Sámuel Unitárius Ifjúsági Egyesület” jubileumi serlegvacsoráján elmondta dr. Veress Pál, egyet. c. ny. rk. tanár, az Egyesület tanárnöke.

A jubileumi ünnepségnek ezt a befejező részét az egyesület névadója, Brassai Sámuel emlékének akarjuk szentelni. Sokan csodálkoznak, hogy egy ifjúsági egyesület hogyan választhatta a címébe Brassai Sámuelnek a nevét, azért a Brassaiét, akit még nagyapáink is csak az öreg Brassai bácsinak emlegettek s aki majdnem félszázadon át volt öreg ember és lelkünkben úgy él, mint az öregség megszemélyesítője, mint az öreg tudós mintaképe. De ha tanulmányozzuk Brassai Sámuelnek küzdelmes életét, ifjú lelkesedéssel és erővel folytatott harcait, ezt könnyen meg tudjuk érteni. Ha végigfutunk ennek a csodálatos, sokoldalú képességekkel megáldott embernek életpályáján, egy másik rejtély tűnik a szemünkbe. Mi is volt valójában ez a Brassai Sámuel? Író, közgazdász, nyelvész, botanikus, matematikus, csillagász, filozófus vagy pedagógus, vagy talán mindez együttvéve, szóval polihisztor? Valóban az utókor őt ezzel a címmel illette: az utolsó magyar polihisztor. De a polihisztor megjelölés ellen ő maga mindig tiltakozott. Talán találobb rá a másik megjelölés, hogy ő volt a magyarság nagy tanítómestere: *praeceptor Hungariae*.

Tanulmányozom élettörténetét, forgatom az írásait és ahogy ebből kialakul előttem Brassainak a képe, megtalálom a választ arra a kérdésre, hogy mi is volt valójában az öreg Brassai bácsi. Magyar volt és unitárius. A magyar sors tette azzá, ami lett.

A Székelykő alól, Torockóról került a mult század elejének forrongó életébe. Ereiben székely őseinek a vérét hozta magával, szívében a magyarság szeretetét, agyában óriási képességeket és idegeiben a lankadatlan akaratot, hogy népének segítsen. A közéletben való fellépésének idejében éppen úgy forrongott a világ, mint talán ma. Akkor is egy új világ volt kialakulóban. Brassai belátta, hogy a magyarság csak úgy tud elhelyezkedni ebben az új világban és csak akkor nem marad le a népek versenyében, ha megfelelő tudással rendelkezik. És Brassai tanult, hogy a magyarságnak továbbadhassa. Működését azzal kezdte, hogy népművelő folyóiratot adott ki, a „Vasárnapi Ujság”-ot. Írt ebben a föld országairól és népeiről, a csillagokról szóló népszerű cikkeken kívül hasznos tanácsokat pl. a juhtenyésztésről, a gyümölcstermelésről, szövetfestésről, gyermeknevelésről. Nagyon fontosnak tartotta az idegen nyelvek ismeretét, írt német és francia nyelvtant, e nyelvek könnyű elsajátítására. Hogy



Széchenyi elveit mindenki megérthesse, a szükséges közgazdasági ismeretek elterjesztésére megírta az első magyarnyelvű közgazdasági tankönyvet, a Bankismeretet. Tudta, hogy az élet tanítómestere a történelem. De az akkori történelemtanítás nem felelt meg ennek a célnak, mert csak az évszámok és események egyszerű felsorolásában állott. Ezért írásában kifogásolta ezt a módszert és mint a kolozsvári unitárius kollégium történelemtanára példát mutatott a helyes tanításra. A műszaki ismereteknek is abban az időben kezdett nagy jelentősége lenni, ezekhez az ismeretekhez csak a mennyiségtan tudásával lehet eljutni. Brassai írt mennyiségtani gyakorló könyveket, a „Számoló Sokrates“-t (angol minta nyomán) az elemi iskolai és az „Algebrai gyakorló könyv“-et a középiskolai tanulók számára. De földrajzi tankönyvet is írt: „Bevezetés a világ, föld és statusok esméretébe“ címen.

A tanításhoz tartozik a meglevő hibák megmutatása és ostromozása is. Brassai kritikai cikkeiben kíméletlenül támadta azokat, akiknek működése vagy írásai nem feleltek meg az ő elveinek. Különösen a magyar nyelv védelmében írt sok kritikai cikket. Habár az idegen nyelvek ismeretének fontosságát elismerte, a magyar nyelvet mégis mindegyiknél fontosabbnak tartotta és küzdött az újítók által való elrontása ellen. Nyelvvédő folyóiratot is alapított. A nyelv védelmét nemcsak külsőségekre értette, hangoztatta, hogy „a gondolat germanizmusa és latinizmusa ellen kell küzdeni“.

Éles, sokszor gúnyos kritikája sok ellenséget szerzett neki. De törekvése, jószándéka még több barátot és tisztelőt hódított meg. Különösen az ifjúság bálványozta a tanítás és az iskolai nevelés terén bevezetett sok helyes újításáért.

Nemcsak a tanításban, hanem minden más téren is segített sokszor igen nagy áldozatokkal is. Mint kollégiumi tanár a saját pénzéből rendezte be a Kollégium természettudományi szertárát. Segélyeket adott fiatal, törekvő embereknek tanuláshoz vagy külföldi tanulmányútkra. Mint múzeumőr fizetésének egy harmadát följánlotta egy zoológus alkalmazására és így indította el tudományos pályájára Hermann Ottót.

De a legnagyobb áldozattól sem riadt vissza hazájának az érdekében. Amikor szerte az országban énekelték, hogy Kossuth Lajos azt üzenté, felcsapott honvédnek, pedig akkor már közel járt az ötvenedik életévéhez.

A szabadságharc leverése után ezért bujdosnia kellett. Pesten élt hosszú ideig álnéven és kritikai cikkek írásából tartotta fenn magát. Csak az ötvenes években került vissza Kolozsvárra, mint muzeumi őr. A kolozsvári unitárius kollégium nem merte hazahívni előbb, mert félték, hogy egy ilyen, a kormány szemében rovottmultú tanár a kollégiumnak amúgy is súlyos helyzetét még jobban megnehezítené.

Az unitárius egyház életében mindig tevékenyen vett részt, az egyház mindig is igénybevette tanácsadói és irányítói munkásságát.

A kolozsvári egyetem felállításakor Brassai Sámuel a matematikai tanszékre nevezték ki tanárnak. Ő akkor már 72 éves volt. Még tíz éven át tanított az egyetemen matematikát és nyugdíjba helyezése után szanszkrit nyelvet. Lankadatlan szorgalommal és csodálatos életerővel tanított, írt a művelődésnek minden ágáról. Kétségtelen, hogy Kolozsvárnak művelt magyar környezete hatással volt rá, de neki magának is igen sok része volt abban, hogy ez a környezet így kialakult. Kolozsvár abban az időben a művelt erdélyi magyar életet jelentette, amennyire Budapest a magyarországi magyar életnek soha sem volt és még ma sem a kifejezője. A múlt század utolsó évtizedeiben Kolozsvárnak legjellegzetesebb alakja volt Brassai bácsi magas, sovány alakjával, hosszú, ősz szakállával. De nemcsak legjellegzetesebb alakja volt a kolozsvári életnek, hanem az európai műveltségű, magyar lelkű erdélyi magyarnak leghűbb típusa is.

Még 90 esztendőskorában is fáradhatatlanul dolgozott és terveket kovácsolt a jövőre. Szórakozása nem volt más, mint a zene. Egy hangverseny meghallgatására képes volt Pestre, Bécsbe, vagy éppen Berlinbe is felrándulni. Ő maga mestersen zongorázott, ahogy ezt megtanulta, az is csodálatos akaraterejének bizonyítéka. Fiatal korában nem tellett neki zongorára és ezért egy asztallapra felrajzolta a zongora klaviatúráját és azon gyakorolt.

Igy töltötte el munkában az életét az utolsó napig. Harcos, áldozatos életet élt, mert magyar volt. Sok lemondásban, szenvedésben és bujdosásban volt része, mert magyarnak lenni másképp nem lehetett. De mindezt elviselte törhetetlen hittel és el nem csüggedő kedéllyel, mert unitárius volt. Ezt az áldozatos, harcos életet választotta az ifjúsági egyesület mintaképp, ennek a magyar unitárius embernek képe lebeg buzdításul az egyesület tagjainak szeme előtt. Szívből kívánom, hogy az egyesület a Brassai szellemében, az ő elpusztíthatatlan egészségével, de még az ő hosszú életénél is sokkal hosszabb ideig viruljon. Emelem a Brassai-serleget Brassai Sámuel emlékének fennmaradására és az ifjúsági egyesület felvirágozására.

---

**AUGUSZTUS 20-AN, ORSZÁGALAPÍTÓ KIRÁLYUNK ÜNNEPÉN** a Koháry-utcában délelőtt 9-kor, a Misszió Házban délelőtt 10-kor és Pest-szentlőrincen délelőtt 11 órakor tartunk istentiszteletet. Természetesen ezen a napon az ország minden unitárius templomában is lesz istentisztelet.

**RADIÓ KÖZVETITI** szeptember hó 7-én tanévnyitó istentiszteletünket a Koháry-utcai templomból. Predikál Pethő István vallásitanító lelkész.



# Kelemen Béla kitüntetése.

A főméltóságú kormányzó úr Kelemen Béla rendőrfőkapitányhelyettes, egyházközségi gondnok atyáncfiát az északerdélyi rész visszafoglalásánál teljesített kiváló szolgálatai elismerésül a magyar érdemrend középkeresztjével tüntette ki. Ez a magas fokú és ritka kitüntetés egyik legbuzgóbb egyházi vezető emberünket érte, kinek lapunk olvasói nevében is őszintén gratulálunk.

Ugyancsak itt kell beszámolnunk olvasóinknak arról is, hogy Kelemen Béla gondnok atyáncfiát harmincöt évi szolgálata kitöltése után saját kérésére nyugdíjazták. Ez a harmincöt év változatos és sikereiben gazdag pályát zár magába. Székegyházi földről indul ki, nevezetesen pedig Maros-Torda megyéből, hol mint szolgabíró kezdi pályáját, de ahol már akkor is jól ismerik édesatyja után, ki nemcsak egyházunkban örvendett közszeretnek és megbecsülésnek, mint „törvényes esperes”, a törvényeket kitünően értő, betartó és betartató egyházi vezető ember, — hanem a megye más felekezeti lakói előtt is tisztelettel és megbecsüléssel övezett közéleti férfiú volt. Kelemen Béla atyáncfia gyorsan halad előre pályáján. Mihamar főszolgabíró, majd amikor a román megszállás bekövetkeztekor viselt törhetetlenül magyar szerepe miatt le akarják tartóztatni s ő az elől a megmaradt csonka országba szökik, a belügyminisztériumba rendelik be szolgálattételre. Jön azonban a kommunista éra s atyáncfiának ismét alkalma nyílik hazájáért és fájáért kiállani: a kommunizmus felszámolásánál teljesít szolgálatot a fővezérség, majd a főkormánybiztosság keretei között. Utána Debrecenbe kerül a kerületi rendőrkapitánysághoz, mint rendőrkapitány, így lesz 1922-ben tanácsos, majd 1924-ben főtanácsos. Tíz évet tölt Debrecenben s közben a debreceni unitáriusokat megszervezi, felrúzza tétlenségükből, imaházat épít és tanyaépületet a leányegyházközség birtokán. Gondnoksága alatt alapozódik meg a debreceni unitárius egyházi élet. 1930-ban ismét berendelik a belügyminisztériumba, most a rendőri főosztályra, s itt dolgozik 1936-ig, mikor is a budapesti főkapitánysághoz osztják be, hol a gazdasági ügyek intézését bízzák reá. 1938-ban léptetik elő főkapitány-helyettesnek. 1940 szeptemberében önként vállalja valamelyik erdélyi,

most felszabaduló város rendőrségének és közbiztonságának megszervezését, mire a legnagyobb erdélyi város, Kolozsvár kapitányává rendelik ki s egyúttal az erdélyi rendőrkapitányságok körzeti szemlélőjévé is tesszik. Bevonuló honvédeinkkel együtt érkezik meg új állomáshelyére s része van a felszabaduló lakosság örömujjongásából, virágosójából, egyúttal azonban a visszamaradt román elemek garázdálkodása folytán kialakult veszedelmes helyzet rendezésében is. Feladatának azonban teljes mértékben megfelel, amit bizonyít egyebek mellett az az egész város minden szervezetére és társadalmi rétegére kiterjedő szívélyes búcsúztatás, melyben munkája befejeztekor, 1941 május közepén része van. Kolozsvárról a vidéki főkapitánysághoz osztják be s innen vonul nyugdíjba.

Budapesti egyházközségünkben végzett munkássága minden hívünk előtt ismert. 1934 óta gondnokunk, tehát hét éve. Nem nagy idő, de alkotásokban gazdag. Gondoljunk Magyarkutra, amit valósággal a „semmitől varázsolt elő” s tett meg gyermek és felnőtt számára a felüdülés paradicsomává. Gondoljunk arra a részletes és a mai igényeknek megfelelő törvénytervezetre, mely a volt Csonka-Magyarország unitárius egyházának lett volna a szervezeti szabályzata, ha Isten segítségével Erdély időközben haza nem tér s mi az ősi anyaszentegyház kebelére vissza nem kerülünk. Nagy munka volt ez a törvény-tervezet, melynek legfőbb munkálója Kelemen Béla atyáncfia, de bármilyen sok időt, fáradságot, sőt bosszúságot okozott legyen is, Kelemen Béla közben is állandóan ezt hangoztatta: „Munkám legszebb eredménye az lenne, ha ezt a törvényt sohasem kellene életbe léptetni!” (T. i. ha közben visszajönne Erdély.) Azt hisszük azonban, mégsem volt hiábavaló ezt a sok idő és erőt elrabló munka, hiszen a régi unitárius törvények sok tekintetben kiegészítésre, sőt átdolgozásra szorulnak s így ezt a gondosan készült törvénytervezetet még felhasználhatják.

Kelemen Béla rendőrfőkapitány-helyettes tehát nyugugalomba vonult, Kelemen Béla egyházközségi gondnok azonban — azt reméljük — csak most kezd igazán munkába. Épen ezért nyugdíjaztatásának mi örülünk a legjobban, mert most már ő egészen a miénk!

## Gyermek-nyaraltatásunk 1941-ben.

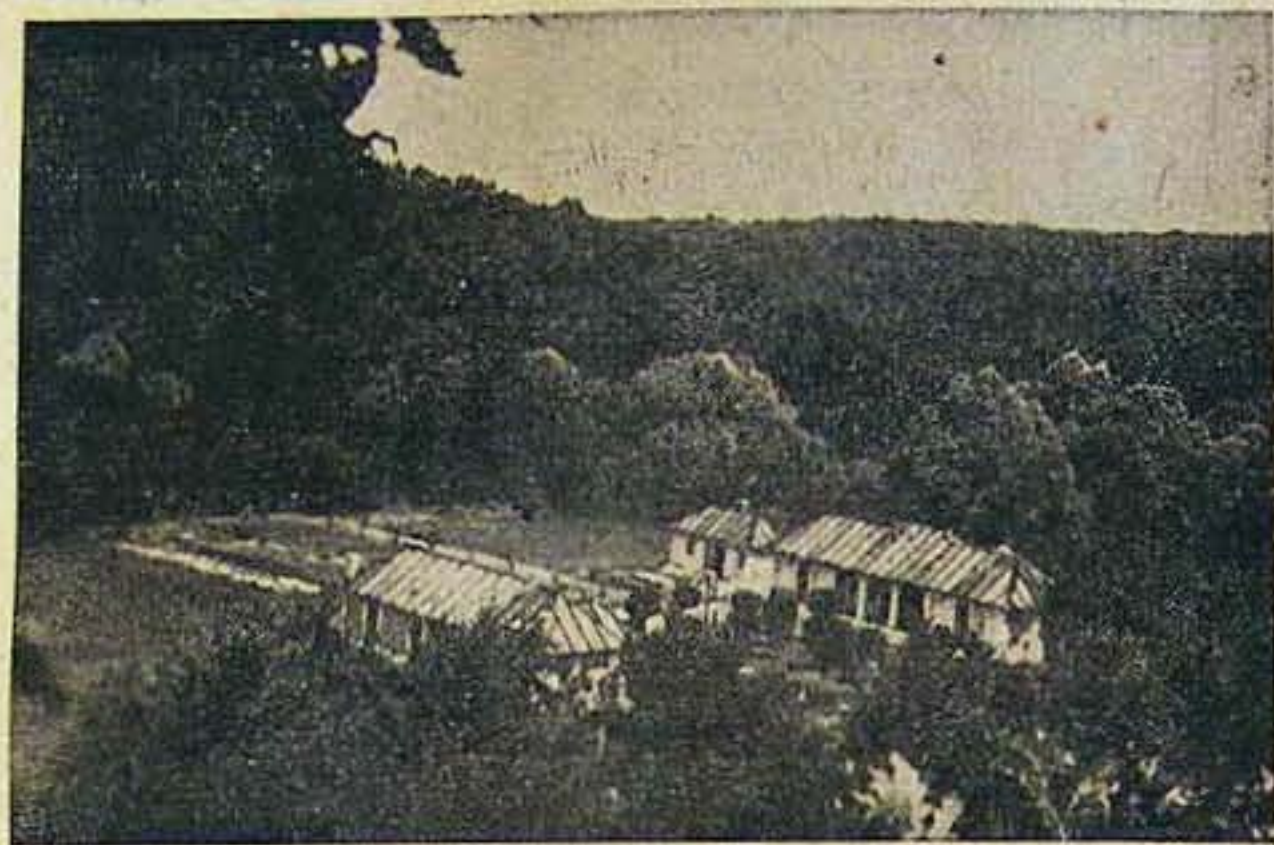
Sok nehézség között szerveztük meg a magyar-kuti nyaralást ebben az évben. Hiszen még a magánháztartásokban is nagy gondot okozott az élelem beszerzése, hát még egy egész táboré, s különösen mert budapesti gyerekeket kellett vidéken nyaraltatni, hol élelmiszerjegyeik nem voltak érvényesek. Mégsem hagyhattuk el azonban a nyaraltatást, mert épen az élelmiszer-beszerzés nehézsége miatt gyermekeink ez évben még inkább rá voltak szorúlva a jó levegőre és bőséges étkezésre, mint máskor. Hála hiveink mindig segítségére kész támogatásának s Nőszövetségünk, kü-

lönösen pedig Barabás Istvánné nagytiszteletű asszony állandó segítségének, — ha nehézségek árán is, sikerült az étkezés kérdését úgy megoldani, hogy elmondhatjuk: az idén még az előbbi évekénél is bőségesebb táplálásban részesíthettük gyermekeinket.

Július 7-én mentünk ki Magyarkutra és július 31-én tértünk haza. Elmenetelünk előtt istentiszteleten vettünk részt Koháry-utcai templomunkban, hol is Barabás István lelkész úr kérte Istennek áldását táborozásunkra s intette a gyermekeket Isten félelmére és egymás szeretetére. A MÁV előzékenysége külön vas-



úti kocsit bocsátott rendelkezésünkre, úgyhogy a zsúfolt vonat ellenére is kényelmesen utaztunk s érkezünk meg Magyaruktra. Megérkezésünk után felvontuk a zászlót s utána a gyermekek szobát, illetve hálóhelyet választottak maguknak. Ebben az évben csak egy tábort tarthattunk, mert az élelmiszerek drágulása amúgy is annyira igénybe vette a költségvetésileg előirányzott összeget, hogy a Kebli Tanács megértő, külön segítsége nélkül el sem mehettünk volna. Így ebbe az egy táborba fiúkat és lányokat együttesen kellett



**A magyaruti nyaralótelep látképe.**

elvinnünk. Elkülönítésüket úgy oldottuk meg, hogy a főépület két szobájába a fiúkat, a másik épület másik két szobájába pedig a leányokat helyeztük el, minden szobában szoba-parancsnokkal. Összesen 32 gyerek vett részt a nyaraláson. Szobák szerint így helyezkedtek el: I. számú szoba: Hübner László, szobaparancsnok, Molnár Sándor, Beke Dénes, Feir Béla, Dénes Tibor, Weisz Antal; II. szoba: Gidó Géza szobaparancsnok, Sütő-Nagy László, Sütő-Nagy József, Gyarmathy György, Marossy József, Péterffi Szabolcs, Trinka Dénes, Vass András; III. szoba: (itt a szobaparancsnokságot Sebestyén Istvánné, táborunk „élelmezési főnöke” látta el), Kelemen Margit, Boér Juci, Belán Aranka, Orosz Klára; IV. szoba: (a szobaparancsnokságot itt Tóth Berta önkéntes felügyelőnk viselte), Pálfi Erzsébet, Németh Mária, Leitner Éva, Weisz Mária, Boér Gizi, Simándy Babszi, Weisz Rózi, Olajos Éva, Fülöp Erzsébet, Fülöp Irén, Vincze Margit, Kaszay Panna, Sebestyén Éva, Tichy Zsuzsa.

A tábor vezetésében Szent-Iványi Sándorné és Nagy Sándor énekvezér tevékenykedtek.

Napirendünk ez volt: fél 8-kor felkelés, mosdás, 8-kor zászlófelvonás imával, utána reggeli, majd közmunka: a szobák kitakarítása, burgonya-hámozás, tisztogatás stb.; 10 órakor tízórai, utána rövid tanítás, majd játék délig. Egy órakor ebéd, utána pihenés; 4 órakor ének-tanulás, utána uzsonna, majd játék. Hét órakor vacsora, utána játék, majd zászló-levonás imával, 9-kor lefekvés.

Iparkodtunk a gyermekeket önnevelésre szorítani, ezért buzdítottuk őket maguk-rendezté vállalkozások indítására. Ezek eredménye volt a minden vasárnap rendezett „színi-előadás”, melyen csak gyermekek szerepeltek, s melyet díszes közönség, szülők, látogatók és

fürdő-vendégek, néztek végig minden alkalommal. Sakk-versenyt is rendeztek a rossz idő ellensúlyozására. A verseny lebonyolítását Gidó Géza vállalta, a legjobb sakkozó, kit emiatt a versenyben nem is engedünk indulni; a résztvevő fiúk, lányok közül első lett Sütő-Nagy József, második Sütő-Nagy László, harmadik Weisz Antal.

Táborunkat sokan látogatták. Szülők, rokonok, jó barátok jöttek minden vasárnap szép számmal. Külön öröm volt számunkra főtisztelendő József Miklós püspök úr látogatása, kit megválasztatása után így budapesti hívei közül mi üdvözölhettünk először csoportosan. Lelkészeink közül dr. Csiki Gábor és Kereki Gábor (utóbbi rendszeresen), kebli tanácsosaink közül vitéz Szinte Gábor, Gyarmathy Mózes és vitéz Gidó Béla tisztelték meg látogatásaikkal. A Nőszövetség részéről özv. Rádulyné Sándor Emma ömértósága látogatásainak örvendhettünk többször is.

A tábor eseményeihez tartozik még Marosi Alajosnak, egy nyugalmazott színész bácsinak látogatása, aki hazafias jeleneteket adott elő egyik este a gyermekek nagy élvezetére.

Ezen a nyáron elkészült a régóta sóvárgott zuhany-fürdő is, melynek létrejöttéért Kelemen Béla gondnok úr ömértóságának tartozunk hálával.

A gyermekek egészségi állapota általában kielégítő volt, vidámságban pedig épen nem volt hiány. Egyetlen hibája a táborozásnak az volt, hogy egyszer végét kellett szakítani, haza kellett jönni. Isten segítségével azonban jövő nyáron ismét összegyűlünk s folytatjuk a táborozást, ahol az idén elhagytuk.

Táborozásunk hangulata annyira megtetszett egyik kedves atyánkfiának, Sütő-Nagy László szerkesztő úrnak, hogy 10 pengő díjat tűzött ki a három legjobb dolgozat megjutalmazására, melyet az idei táborozáson résztvevő gyermekek írnak ezzel a címmel: *Mit tapasztaltam Magyarukton*. A dolgozatok még nem jöttek mind be, hiszen a pályázat határidejéül augusztus végét jelöltük meg. A nyertesekről lapunk következő számában jelentést teszünk és a legsikerültebb dolgozatot közöljük.



**A nyaralók csoportja.**

A nehéz körülmények között sikeresen létesült táborozásért illesse hálánk egyházközségünk Kebli Tanácsát, a nemes szívé adakozókat s főképen a Mindenható, kinek segedelme nélkül minden jóakaratumk mellett sem érhattünk volna el semmit.

Szent-Iványi Sándor  
Táborvezető.



## Székelyföldi párciálisok.

Az unitáriusság évi nagy seregszemléje az évi főtanácsi ülés. Egyházi életünk másik fontos találkozója az évi egyházköri közgyűléseken történik, amikor az egyes körök adnak számot az aratás és magvetés eredményeiről. A körök, mint az egész részei, a múltban értékes munkát végeztek s az elnyomatás idején hivatásuk és munkásságuk még jelentősebbé vált, mert a nagyrészt egyházi emberből álló gyűlésezések elkerülték a hatóságok figyelmét. A párciálisok ma is hol fékező, hol lendítő erőt jelentenek gyülekezeteinkben s megérlelik azokat a gondolatokat, melyek a főtanács összessége elé, döntésre kerülnek.

A székelyföldi egyházkörök évi közgyűléseiről számolunk be lapunkban olvasóinknak, abban a hitben, hogy a Duna-Tiszamenti egyházkör unitáriusságát, — melynek életében a párciális ma még nem jelenti ugyanazt, mint otthon a Hargita tövében, — érdeklí mindaz, ami a székely völgyek mentében történik.

### A Székelyudvarhelyi Egyházkör közgyűlése

A homoródmonti unitárius gyülekezetek leg többjében, világos, fehérre meszelt, szélesátmérőjű unitárius templomokat találunk. A recsenyédi gyülekezet temploma is ilyen, a domboldalon épült s a falu házai fölé emelkedik, jelképezve, hogy a fény és a világosság hirdetője. 1941 július hó 24-én a székelyudvarhelyi egyházkör évi közgyűlését tizenkilenc esztendő után ismét a recsenyédi gyülekezetben tartotta, mert ősi szokás szerint a párciálist rendre tartják a gyülekezetekben.

A templom piacán elhelyezett elnöki asztal mellett *Bálint* Ödön, homoródkarácsonyfalvi lelkész, az egyházkör esperese, *Csiky* Albert székelyudvarhelyi nyomdatulajdonos, az egyházkör felügyelő gondnoka, *Vári* Domokos homoródszentpáli lelkész, köri jegyző és *Simén* Domokos, homoródmási lelkész, köri közügyigazgató foglaltak helyet. A közgyűlésen a lelkészek mind résztvettek, az énekvezér-tanítók közül többen hiányoztak, mert különféle tanfolyamokon vesznek részt. A közgyűlés mintegy 70 tagja közül 41 jelent meg. Mint vendégek résztvettek a székelyudvarhelyi unitárius gyülekezet világi tagjai közül *dr. Bódi* János p. ü. tanácsos, *dr. Tibáld* Miklós városi orvos, *Téglás* József városi állatorvos, *dr. Osváth* Márton bírósági jegyző, akik közül az előbb említett három afia nemrégiben került haza az anyaország területéről székelyföldi munkahelyére. A gyűlésen megjelent *Szabóné Weress* Jolán író-nő, lapunk ismert munkatársa, aki a székelyföldi háztájakról irandó könyvéhez gyűjti az adatokat. A közgyűlés méltóságteljes, komoly hangon, testvéri egyetértésben folytatta le tanácskozásait, s annak eredményei példaképpen állhatnak mindnyájunk előtt.

Az elnöki megnyitóban *Csiky* Albert felügyelőgondnok bejelenti, hogy felügyelőgondnok-társát, *dr. Máthé* István oklándi ügyvédet, betegsége akadályozta meg a részvételben. Hálás lélekkel emlé-

kezik meg Magyarország Kormányzójáról, akinek dicsőséges országlása alatt került haza az egyházkör az édes magyar haza testéhez, a múlt közgyűlést követő napokban. Az azóta eltelt egy esztendő mérhetetlen lelki eredményei mindnyájunk szeméi előtt vannak. A magyar és unitárius életben fegyelemre, összetartásra és együttműködésre inti és hívja fel a gyűlés tagjait, hogy egyházi és világi papok egyaránt ennek szellemében munkálkodjanak. *Báró* József városfalvi lelkész, közügyigazgató-helyettes, buzgó imádságban emeli fel lelkünket Istenünkhöz, s áldását kéri tanácskozásukra.

### Az esperesi jelentés

*Bálint* Ödön esperes mintaszerű, adatokban gazdag, részletes, de mégis rövidrefogott megfogalmazásában tiszta képét adta egy dolgozó kör egyévi életének. A vizsgálószéki jegyzőkönyvek, gyakran csak irattárban továbbporosodó adatait dolgozta fel fáradságos munkával egységes képbe, mely a helyi viszonyokkal nem ismerős hallgatóság számára is, lelkes és megnyugtató képet adott. Mély fájdalommal jelenti, hogy az idei évben csak 17 egyházközség életéről tehet jelentést, mert *Székelyderzs* és *Székelymuzsna* egyházközségek román uralom alatt maradtak. Megállapítja, hogy a múlt gyűlés óta mintegy ezer lélekkel gyarapodott az egyházkör lélekszáma. Ebben a szép számban helyet foglalnak a bécsi döntés után hazaköltözöttek, de soraikban ott vannak a homoródmonti falvak erőszakkal román hitre térített székely fiai és leányai, azt mondhatjuk, hogy valamennyien. Alig maradt az áttértek közül kettő-három megtévelyedett hirtelen felvett új hitén. Amint ismeretes, a román uralom erőszakos térítési kísérletei ezen a területen voltak a legerősebbek úgy, hogy maga *dr. Hall* Alfréd, az unitárius világszövetség elnöke is itt tanulmányozta a lélekrablás megnyilatkozásait, melyekről később emlékirataiban is megemlékezett. Hála Istennek, ennek már mindörökre vége, mint ahogyan eltűntek a hirtelen épült új hajlékok is, melyek az erőszakkal áttérítettek számára új lelki otthont akartak teremteni.

A hívek az elmúlt évben 11.407.76 pengő összegben helyezték el kegyes adományait az egyes egyházközségek oltárán. Az adományok végösszege magasabb, mint a tavaly, annak dacára, hogy most két gyülekezet adatairól a jelentés nem adhat számot. Az adakozók között találjuk az egyes gyülekezetek elszármazott fiait és leányait, köztük *Nagy* János budapesti rendőrőrmester afia szép adományát a recsenyédi gyülekezetnek. Javasolja, hogy az egyházkör fejezze ki elismerését *dr. Varga* Béla lemondott püspöknek, szeretettel üdvözlje *Józan* Miklós püspök és *dr. Gelei* József főgondnokokat megválasztásuk alkalmából. Bízik benne, hogy egyházköre az új vezetők nyomában a jövőben összhangzó és értékes munkát végezhet.



## A székely népfelleg elhelyezése

A nevelésügyi bizottság egyes tárgyköröket felölelő előadói számolnak be az egyházkörben folyó nevelői munkáról. *Zsigmond József* lokodi lelkész a hitoktatás és egyházi énektanítás munkájáról ad számot. Örömmel állapítja meg, hogy az elmúlt tanévben végre zavartalan keretek között indult meg ez a nemes munka, amit a román hatóságok a múltban mindig elgáncsoltak. Az egyházkör gyülekezeteiben működő állami elemi iskolákban unitárius tanítók végzik nevelő munkájukat. *Kelemen Imre* homoródokládi lelkész a nyári vasárnapi tanításról tesz jelentést, rámutatva arra, hogy szükséges volna egy egységes vezérkönyv kiadása. *Bede Emil* recsenyédi lelkész a gyermekistentiszteletekről, *Kiss Sándor* homoródjánosfalvi lelkész a szórványok gondozásáról tesznek jelentést. Örömmel állapítják meg, hogy az esperesi vizsgálószerk az egyházkör egyetlen leányegyházközségét, Székelyzsombort is a helyszínen vizsgálta meg.

A jelentések kapcsán a székely népfelleg elhelyezésének és helyes irányításának a kérdése merül fel. Nem szabad a jövőben csak az egyoldalú intellektuel pályákra küldeni a székely falvak tanulnivaló fiataljait, hanem a kereskedelmi és ipari pályákra törekvő fiatalok útját kell megkönnyíteni. Megfelelő céltudatos nevelő munkára van szükség, de ezt támogatnia kell az államnak és köztisztviselteknek, hogy az ipari és kereskedelmi pályákra készülő székely fiatalok megfelelő otthonokban, internátusokban elhelyezést és anyagi támogatást találjanak. A városban dolgozó székely szolgaleány helyett iparost és kereskedőt kell nevelni a székely nép tehetséges és igyekvő fiai egyrészből.

A falun otthonmaradó fiatalság részére a daárdák munkáját kell újra megindítani, a népművelést előmozdítani. Sajnálattal állapítják meg, hogy a falusi népkönyvtárak nem részesültek a könyvadományozás országos akciójából megfelelően.

## Vallástanításunk reformja

Az E. K. Tanács leirata folytán négy érdekes javaslat került a közgyűlés ítélőszéke elé. E javaslatok közül hármát *dr. Tóth György*, a budapesti gyülekezet tb. gondnoka terjesztett be az E. K. Tanácshoz. Közülük a harmadik főgondnoki tisztség szervezésére, valamint az egyházközségi, körü és központi tiszteletbeli tisztségek szabatos megállapítására vonatkozó javaslatokat egyhangúan elfogadják; ellenben a budapesti püspöki megbízotti tisztség szervezésére vonatkozó javaslatát elvetik.

A hitoktatás régóta vajudó kérdése került szónyegre, *Lőrinczi László* kadácsi lelkész, megválasztott székelykeresztúri vallástanárnak javaslatában, melyet E. K. Tanács felhívására készített s az elemi iskolai vallástanítási tantervet módosító elgondolásait vették tárgyalás alá. A közgyűlés a javaslatot nem fogadja el, annak helyes el-

gondolásait figyelemben tartva javasolja, hogy az 1914. évi s ma is érvényben lévő tantervet átdolgozva, egyházi főhatóságunk rendelje el a pályázat sürgős kihirdetését összes elemi iskolai tankönyveink megírására vonatkozóan, megfelelő buzdító pályadíjak kitűzésével. A tanterv kidolgozásánál a nyolcosztályos elemi iskolai oktatást kell figyelemben venni. A javaslatot *Kövári Jakab* kénosi és *Zoltán Sándor* homoródszentmártoni lelkészek, mindketten teol. m. tanárok értékes hozzászólásai után fogadta el a közgyűlés.

## Indítványok, választások

*Sigmond József* székelyudvarhelyi lelkész, két javaslatban értékes gondolatokat vet fel, melyben a szórványhívek fokozottabb gondozására, a hívek belső fegyelmezésére, a székelyudvarhelyi s. lelkési állás rendszeresítésére és egy székelyudvarhelyi unitárius középiskolás leányotthon létesítésére hívja fel a közgyűlés útján a főhatóság figyelmét. A nagy gonddal és körültekintéssel megfogalmazott javaslatot a közgyűlés elfogadja és a főhatóság elé terjeszti.

A választások rendjén betöltötték a megüresedett körü bírósági és bizottsági tisztségeket, s megválasztották az 1942—48. évi ciklusra az egyházkör főtanácsai képviselőiül: *Sigmond József* székelyudvarhelyi, *Vári Domokos* homoródszentpáli *Báró József* városfalvi, *Simén Domokos* homoródmási lelkészeket és *Bartalis Márton* városfalvi énekesvezér, állami tanító, *dr. Csiky Andor* székelyudvarhelyi ügyvéd, *dr. Bódi János* székelyudvarhelyi p. ü. tanácsos, *Pálffy Antal* székelyudvarhelyi erdőtanácsos, *Bencze Dénes* homoródszentmártoni körjegyző és *Szabó István* homoródszentpáli kispap fiait.

## Istentisztelet

Az ünnepélyes istentiszteleten *Pap Ferenc* homoródszentpéteri lelkész predikált a szív szeretetének erejéről, építő lelkes beszédben. Az énekesvezéri tisztelet *Gál Béla* lokodi énekesvezér töltötte be. Az istentisztelet végén *Bálint Ödön* esperes üdvözölte a helybeli gyülekezetet, melynek nevében *Bede Emil* lelkész válaszolt.

A közgyűlést követő közebéden *Csiky Albert* felügyelő gondnok Kormányzó Urunkat, *Bálint Ödön* esperes *Józan Miklós* püspököt és *dr. Gelei József* főgondnokot éltette.

A közgyűlés búcsút vett a körből sokévi munka után eltávozott *Kiss Károly* vargyasi énekesvezér állami tanítótól, aki Kolozsvárra költözött, s szeretettel üdvözölte az egyházkör területén letelepedett új közgyűlési tagokat, köztük *dr. Gálffy Zoltán* törvényszéki bírót, székelykeresztúri iskolai felügyelő gondnokot, *Szent-Királyi Kálmán* vármegyei főjegyzőt, egyházi tanácsosokat.

E kissé talán részletes beszámoló azt is kifejezésre szeretne volna juttatni, hogy a közgyűlésen való részvétel e sorok írójának milyen lelki élményt, buzdítást és reményt jelentett további egyházi munkájához. A székelyudvarhelyi, kénosi,



homoródszentmártoni, reesenyédi, homoródoklánci és homoródalmási gyülekezetek meglátogatása kapcsán szerzett gazdag és építő tapasztalataimról

talán más alkalommal adok számot lapunk olvasóinak.

Ferencz József.

## „Szent-Iványi Mihály Kulturház.”

Nyárad-Gálfalva község iskolát és kulturházat épít s mindkettőt Szent-Iványi Mihályról óhajtja elnevezni. Ki is volt az a Szent-Iványi Mihály? Költő és közíró, ki, Kossuth példájára, az 1834-iki erdélyi országgyűlésről kéziratosszerű tudósításokat készített és azokat az egész országban terjesztette. Ezért sok üldözésben volt része az osztrák hatalom részéről. Mint költő, Petőfit is megelőzve, népies nemzeti irányú verseket írt, melyek értékére nézve jellemző, hogy azokat megzenésítve ma is dalolják a székelyek (így: Bekecs alatt Nyárad tere, Maros-zéki piros páris, Szép a Nyikó s a vidéke stb.); hogy a János vitéz dalmú dalainak írásakor Heltai Jenő közölök többet átvett (Én vagyok a pásztor gyerek stb.); s hogy Horváth János egyetemi tanár ép napjainkban irányítja rá, illetve verseire a figyelmet, „Erdély Petőfije” elismerő címét használva vele kapcsolatban.

Szent-Iványi Mihály Nyárad-Gádfalván született 1813 május 30-án. A székelykereszturi, majd a kolozsvári unitárius kollégiumban tanult, elvégezte a jogi kurzust s Marosvásárhelyt a táblán ügyvédi képesítést nyert. Hajlama azonban az irodalom felé vonzotta s ezért tanár akart lenni a kolozsvári unitárius kollégiumban. Akkori szokás szerint külföldön kellett volna képeznie magát, mielőtt állását elfoglalja; az osztrák hatóságok azonban „rebellis” magatartása miatt sokiág húzódoztak attól, hogy útlevelet adjanak neki, s végül is királyi rendelettel tagadták azt meg tőle. Kolozsvári tartózkodása alatt Kriza Jánossal megalapították a Remény című zsebkönyvet, melynek második és harmadik kötetét aztán már egyedül szerkesztette tovább. A Remény akkoriban merész vállalkozás volt, hiszen Erdélyben alig volt még irodalom, olvasóközönség pedig még annál is kevesebb. Mégis szép eredményt értek el mind a két téren, úgyvannira, hogy az erdélyi irodalom kezdetét a Remény megjelenésétől szokták számítani.

Szent-Iványi Mihály életének főcélját székely népe felemelésében, politikai, gazdasági és szellemi

téren való előbbrevitelében látta. Gyalog beutazta a székelyek-lakta területeket s tapasztalatairól hosszú cikkekben számolt be. Ez volt az első székelyföldi falukutatás. Leírását Orbán Balázs is felhasználta későbbi híres művében (A Székelyföld leírása) s igen elismerőleg nyilatkozott róla.

A székely nép felemeléséért folytatott küzdelmeiben egyaránt érte Szent-Iványi Mihályt dicséret és gáncs. Az ifjúság lelkesedéssel sorakozott mögéje, Kolozsvárott fáklyás-zenét adtak tiszteletére, Kriza és báró Kemény Zsigmond, a regényíró, meleg barátsággal állottak melléje. Konzervatív gondolkodású főuraink közül azonban sokan fordultak vele szembe s mikor képviselőnek lépett fel, elbukatták. Hogy az osztrák hatóságok nem örültek munkájának, azt mondanunk sem kell.

A társadalmi és politikai élet mezején őt ért sok üldözéshez járult még betegsége, melyek aztán együttesen korai halálát eredményezték. Huszonkilenc éves korában halt meg Kolozsvárt, 1842 december 10-én. Kriza és báró Kemény összegyűjtötték munkáit, hogy azokat kiadják. Az első kötet meg is jelent s ennek jövedelméből állították sírja felé a ma is meglévő hatalmas kő-obeliszket a kolozsvári Házsongárdi-temetőben, hol a város dízsírhellyel tisztelte meg. Jött azonban az 1848—49-es szabadságharc, s az első kötet után több nem jelent meg, sőt az összegyűjtött kéziratok is elkallódtak valahol. Mindössze kb. harminc versét, tíz egynéhány novelláját és székelyföldi útjának egyes részeit ismeri ma az irodalomtörténet, de az újonnan megindított kutatás talán többet tár fel belőlük mihamar.

Ugy értesültünk, hogy a nyárad-gálfalvi „Szent-Iványi Mihály Kulturház” építésének költségeire gyűjtést készülnék indítani. Az irodalomtörténészek új érdeklődése mellett, mi unitáriusok is illő, hogy foglalkozzunk emlékével, hiszen a mienk ő s egész életét az unitáriusok 99 százalékát alkotó székelység felemelése melletti harcban töltötte el.

## Történelmi naptár.

(Minthogy a múlt számunkból — anyagforrás miatt — a történelmi naptár kimaradt, most egyszerre kéthavi részletet közlünk.)

### I. Magyar:

1811 július 28-án született Kriza János író, népdal-gyűjtő és unitárius püspök Nagyajtán. Életét és munkásságát röviden már ismertettük

egyik előbbi számunkban. Most csak munkássága egyik részletére szeretnők felhívni a figyelmet, mert ez talán a legkevésbé ismert. Egyetemes tudású, minden iránt érdeklődő, lelkes kultúr-ember volt Kriza János, s innen érthető meg, hogy annyifelé elfoglalt idejéből még irodalomtörténeti kutatásokra is tellett. E kutatások során fedezte aztán fel a róla elnevezett „Kriza-kódex”-et,



mely nyelvemlékeink egyik legértékesebbje, s melyet ma a Magyar Tudományos Akadémia őriz. Ez a 43 levélből álló, kis hártya-kódex, melynek iniciáléi (festett kezdőbetűi) különösen szépek, imákat tartalmaz, 1532-ből származik.

1831 júliusában ment át Amerikába Bölöni Farkas Sándor neves atyánkfia, ki csaknem egy évet töltött az újvilágban s hazatérte után élményeit megírta és kiadta. Munkájára az egész magyar olvasóközönség felfigyelt. Nemcsak azért, mert ez volt az első részletes tudósítás Amerikáról magyar nyelven, hanem főképen azért, mert az amerikai szabad fejlődés, megértő kormányzás és vallásos türelmesség leírásával Farkas Sándor mintegy tükröt állított a bürokratikus és türelmetlen osztrák politika elé, mely Magyarországot még akkor is Kollonich bíboros jelszavával (katolikussá, koldussá és azután németté kell tenni a magyarokat) akarta visszatartani a fejlődéstől. Farkas Sándor művét a legnagyobb magyar, gróf Széchenyi István is igen lelkes szavakkal méltatta.

## II. Külföld:

1860 július 3-án leplezték le Priestley Józsefnek a szobrát Oxfordban. Priestley (1733—1804) korának egyik legnagyobb természettudósa volt; érdemeit angol, francia és német egyetemek díszdoktori cím adásával, Franciaország pedig díszpolgárság adományozásával ismerték el. Unitárius nézetei miatt azonban az angol egyház felbérelte a birminghami csőcseléket, hogy házáat gyujtsák fel, írásait égessék el, kísérleti eszközeit törjék össze s őt magát öljék meg. Priestley barátai az utolsó pillanatban megmentették ugyan, feladata többi részét azonban a csőcselék végrehajtotta, mire Priestley annyira elkeseredett, hogy kivándorolt Amerikába. Oxford városa volt az első, mely nagy fia emlékét szoborral örökítette meg, hogy ezzel expiálja a türelmetlenségnek az a nemtelen cselekedete, mely őt hazájából elűzte volt. Oxford példáját aztán több más város is követte, így az a város is (Birmingham), melyben a rombolás történt.

1850 július 16-án halt meg Margaret Fuller, amerikai író, a nők jogainak egyik legelső s talán leghíresebb harcosa, New Jersey (Egyesült Államok) partjainál, hajótörésben. Hányatott élete már-már csendes révhez érkezett egy boldog házasság folytán, amikor — hazatérőben európai útjáról — férje szeme láttára hajója sziklára futott s ő a vízbe fullt. Fuller Margit egyik legbuzgóbb unitárius asszonyunk volt; Emerson és Channing jó baráti voltak.

1678 július 29-én halt meg ifjabb Wissowathius András lelkész, a lengyel unitáriusok egyik vezető embere, ki Lengyelországból kiüldözött unitáriusok elhelyezéséért egész Európát beutazta s mindenütt segítségükre volt. Magyarországon is többször járt s gróf Thököly István jóvoltából Késmárkon, Rhédei Ferenc fejedelem segítségé-

vel pedig annak huszti birtokán telepített le egy-egy lengyel unitárius csoportot, amelyek azután, megpihenve, folytatták útjukat Erdély, illetve Szilézia felé.

1546 augusztus 3-án égették meg Dolet István lyoni nyomdász Párizsban a szentháromság tagadásáért.

1531 augusztus 10-én adta ki Szervét Mihály „De trinitatis erroribus“ (A szentháromság tévelygéseiről) c. könyvét, melyért aztán később, 1553-ban, Kálvin Genfben megégettette.

1632 augusztus 29-én született Locke János, a híres filozófus Bristol mellett. (Meghalt 1704-ben.) Több értekezést írt a vallásos türelmesség mellett, az értelem szerepéről a vallásban, sőt a szentháromság ellen is. Így méltán sorozhatjuk őt az unitarizmus úttörői közé.

## Hírek.

**A DUNAPATAJI ÁRVIZKÁROSULTAK** számára eddig befolyt összeg nem fedezi a szükségletet. Adakozzál az Isten nevében!

**Püspökünk üdvözlése Budapesten.** Főtisztelendő Józán Miklós püspök urat augusztus 3-án, vasárnap délelőtt a rádióban tartott predikációja után budapesti hívei szeretettel üdvözölték püspökké való választása alkalmából. A Nőszövetség nevében Buzogány Anna, a Leányegylet nevében Kaposi Mária és a Székely Leányok Egyesülete nevében Bedő Júlia tolmácsolták a budapesti unitárius hívek örömét és ugyanakkor bánatát is amiatt, hogy mint budapesti lelkészt nélkülözniök kell. A főtisztelendő püspök úr meghatott szavakkal válaszolt az üdvözlésekre s biztosította híveit, hogy mint püspök sem szakad el tőlük, hiszen negyvenéves papsága alatt lelkileg valóssággal egybeforrott a budapesti egyházközséggel. A főtisztelendő asszonyt szerdán, folyó hó 6-án köszöntötte a Nőszövetség, virágerdővel borítva el a Nőszövetség helyiségeit. A Nőszövetség ragaszkodását Buzogány Anna alelnöknő tolmácsolta. A püspök úr is megjelent a kedves ünnepségen és hosszasan beszélgetett a Nőszövetség tagjaival.

**Józán Miklós püspök** Kolozsvárott, augusztus 9-én, születése évfordulóján koszorút helyezett néhai Ferencz József püspök sírjára a házsongárdi temetőben. A család nevében dr. Ferencz József kir. közjegyző köszönte meg a püspök úr figyelmes megemlékezését.

**A MÁV-telepi protestáns imaházban** istentiszteleteinket a nyári szünet után szeptember hó 7-én ismét megkezdjük, Székely Gyula s. lelkész szolgálatával.

**Ifj. Kozma Ferenc** százados és neje Szigeti Éva tiszta unitárius házasságából augusztus 2-án leánygyermek született, Éva-Judit. A szülők örömeiben szeretettel osztozunk s kérjük a jó Istent, hogy a kis családot hosszas együttléttel és állandó boldogsággal jutalmazza.



**Józan Miklós unitárius püspök** augusztus hó 20-án Kolozsváron predikál. Ez az első eset, amikor az ősi unitárius püspöki székhelyen új minőségben végzi az istentiszteletet. A budapesti unitáriusok ez alkalommal is szeretettel gondolkodnak lelki atyjukra.

**Kovács Kálmán**, tanügyi főtanácsos, gimnáziumi igazgató atyánkfia nyugalmobavonult. Az eltöltött munkás évek lankadatlan ténykedései után megérdemelt nyugalom következik. Csak egyházunk számíthat ezután is a mindig buzgó odaadására. Isten áldása kísérje kedves családjával együtt továbbra is.

**Báró Diószeghy Erzsébet** testvérünket központi szociális felügyelővé nevezték ki a VI. fizetési osztályba. Szép előmeneteléhez gratulálunk.

**Rabindranath Tagore meghalt.** Lapunk zárta a szomorú hírt, hogy Rabindranath Tagore, a világhírű indiai költő és író, az indiai unitáriusok, a Brahma Somaj vezető embere meghalt. Tagore életét és munkásságát jövő számunkban részletesen ismertetni fogjuk, mert benne talán a XX. század legszellemibb irányú nagy unitáriusát veszítettük el.

**Özv. Lázár Mórné, Köhler Olga** atyánkfia 81 éves korában, folyó évi augusztus hó 4-én elhunyt. Temetése augusztus 6-án volt a rákoskeresztúri temetőben. A boldogultat kiterjedt családján kívül nagyszámú rokonság is gyászolja. Családjából Amerikában is vannak gyászolók. Csendes nyugalom adjon Isten számára.

**A dunapataji árvizkárosultak részére június hó végéig az alábbi szíves adományok folytak be a budapesti egyházközség pénztárába:** A budapesti egyházközség Konferenciás Tábora 48 P, dr. Irsay Ernő 10 P, Ujvári László 1 P, Hackler Artur 2 P, Mezei István 3 P, Csekefalvi egyházközség (befizette Fekete Miklós körjzö) 25.96 P, Szent-ábrahám egyházközség 36.20 P, Gagy egyházközség 6.90 P, Kissolyosi egyházközség 20 P, v. Vadady Alberne 5 P, dr. Tóth György 5 P, dr. Halász Jánosné 5 P, ifj. Székely Kocsárd 2 P,

Hegy Ida 8 P, Joó Elek 3 P. Összesen: 181 P. 06 f. Eddig befolyt összes adomány: 839 P 68 f. Isten jutalmazza bőséges áldásával a nemes adakozókat. Minden további szíves adományt köszönettel fogadunk.

**Lelkeszi nyugdíjalapra 1941 jún.—júl. folyamán a következő kegyes adományok érkeztek:** Acsádi József 25, Csiki Pál és Szén Tamás (ker.) 10—10, Paget Albert és neje, ifj. Paget Albert és Szépgyula 5—5, Somfai Emil, Pongrácz Vilma és dr. Surányi Ede 4—4, Kádár Ferenc, dr. Mahler Sándor, Hegedűs Szilárd és B. Páll Mária 2—2 pengő, Ujváry László 1.50 P, László Domokos 1.20 P, Gagy Sándor és Bíró József 1—1 P. Összesen 84.70 pengő. Nyolcvannégy pengő és 70 fillér. Fogadják a nemesszívű adakozók az Egyház hálás köszönetét. Példájuk buzdítson másokat is! Szeretettel Józan Miklós püspök. Budapest 1941 augusztus hó 8-án.

### Istentiszteleti sorrend szept. hónapban :

H O L	Melyik napon	Mely órában	Szolgálatot végzi
<b>A) Templomokban :</b>			
V., Koháry-utca 4. . . .	R. 7	d. e. 9	Pethő István
" "	14.21	" "	Szent-Iványi S.
" "	21.	d.e. 11	Barabás István
" "	28.	" 9	Szent-Iványi S.
" "	28.	" 11	Barabás István
IX, Högyes Endre-u. 3. (Misszióház)	7	d.e. 10	Székely Gyula
" "	14.28	" "	dr. Csiki Gábor
" "	21	" "	Ferencz József
<b>B) Körzetekben :</b>			
X., Máv.-telep. Prot. Imaház	7	d.u. 4	Székely Gyula
" " "	21	" "	Ferencz József
Debrecen Unit. templom	7	d.e. 10	dr. Csiki Gábor
Dunapataj. Unit. templ.	7.14	d.e. 10	Kereki Gábor
" "	21.28	d.u. 3	" "

Aláhúzott dátumokon úrvacsora-osztás.

## UNITÁRIUS ÉRTESÍTŐ

Felelős szerkesztő: Szent-Iványi Sándor  
Felelős kiadó: Ferencz József

Szerkesztőség és kiadóhivatal

Budapest, V., Koháry-utca 4. Telefon 117-529.

Megjelenik minden hó 15-én.

Előfizetési díj egy évre 4— P.

A lap tulajdonosa a Budapesti Unitárius Egyházközség

A lap elfogadása előfizetésre kötelez.

Utánaküldés kizárva!

Uj cím :